

Голові спеціалізованої вченої ради з
розгляду та захисту дисертації на
здобуття ступеня доктора філософії,
доктору історичних наук,
професору, професору кафедри
державного управління
і місцевого самоврядування,
Директору Навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
Євгенію Івановичу Бородіну

ВІДГУК

офіційного опонента Сидоренко Наталії Сергіївни,
доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри адміністративно-правових дисциплін
та публічного управління
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
на дисертаційну роботу Мартинова Олександра Володимировича
«Соціальний капітал як ресурс публічного управління в Україні
в умовах війни та повоєнного відновлення»,
яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Відгук підготовлено на основі вивчення тексту дисертації, наукових публікацій здобувача, в яких опубліковано результати дисертаційного дослідження, документи із підтвердженням впровадження результатів дослідження у практику діяльності органів публічного управління.

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

Повномасштабне включення Російської Федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 року, спричинило безпрецедентні виклики для системи публічного управління державою. Руйнування інфраструктури, вимушене переміщення мільйонів громадян, дефіцит адміністративних і фінансових ресурсів, необхідність прийняття управлінських рішень в умовах екстремальної невизначеності – це поставило під серйозне випробування інституційну спроможність органів державної влади та місцевого самоврядування. У цих умовах традиційні ресурси публічного управління – бюджетні витрати, адміністративний апарат, правові механізми – ви атакуєте недостатніми для забезпечення ефективного функціонування держави. Натомість на перший план виділили нематеріальні ресурси: довіра між громадянами та владою, соціальна згуртованість, волонтерські мережі, громадянська солідарність. Саме ці явища, які в науковій літературі узагальнили поняття «соціальний капітал»,

забезпечили значну міру стійкості української держави в умовах воєнної агресії.

Разом з тим попри очевидну роль соціального капіталу у підтримці функціонування публічного управління під час війни, його системне осмислення як управлінського ресурсу залишається недостатньо розробленим у вітчизняній науці публічного управління. Переважна остання наявних досліджень або обмежується соціологічними вимірами соціального капіталу, або розглядає його в контексті світового розвитку, не враховуючи специфіки воєнних і посткризових трансформацій. Це визначає нагальну потребу в теоретико-методологічному обґрунтуванні соціального капіталу саме як операціоналізованого ресурсу публічного управління.

Актуальність дослідження також підтверджує те, що воно виконане у межах тем науково-дослідних робіт «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375, 2022–2024), «Цифрова трансформація публічного управління» (номер державної реєстрації 0122U002236, 2022–2024), що виконуються на кафедрі державного управління і місцевого самоврядування Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», у яких автор брав участь як молодший науковий співробітник, виконавець. Матеріали досліджень представлені відповідними підрозділами у заключних звітах з НДР та увійшли до наукових публікацій, що готувалися за результатами виконання наукових тем.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Для розв'язання окресленого наукового завдання у дисертації коректно визначено об'єкт і предмет дослідження (стор. 22), його мету (стор. 22). Здобувачкою поступово вирішено низку завдань за відповідною структурно-логічною схемою дослідження, що сприяло реалізації поставленої мети.

Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені, зокрема, використанням широкої джерельної бази за темою дисертації: список використаної літератури налічує 208 найменувань (с. 221-240). Крім того, достовірність одержаних результатів також підтверджена критичним аналізом та узагальненням великої кількості праць вітчизняних та зарубіжних вчених.

Достовірність отриманих наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується: публікацією чотирьох статей в провідних фахових виданнях України; розділу у колективній монографії, статті у зарубіжному виданні, апробацією отриманих наукових результатів на науко-практичних конференціях, круглих столах (дисертант взяв участь у 5 заходах).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації полягає в розробці й обґрунтуванні теоретичних положень, техніко-методичного інструментарію та моделей для комплексного

вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні концептуального підходу до соціального капіталу як операціоналізованого ресурсу публічного управління та особливості його трансформації, яка впливає на інституційну стійкість органів влади в умовах війни.

Найважливіші наукові результати, що характеризують новизну і розкривають логіку та зміст дисертаційного дослідження, полягають у тому, що:

- *уперше* обґрунтовано концепт соціального капіталу як операціоналізованого ресурсу публічного управління, що набуває управлінської цінності за умови його інституціоналізації через відповідні механізми публічного управління та доведено, що рівень інституціоналізації соціального капіталу безпосередньо впливає на стійкість, легітимність та ефективність публічної влади в умовах воєнних викликів; розроблено інтегровану модель еволюції соціального капіталу у системі публічного управління України в умовах війни та повоєнного відновлення, яка: поєднує інституційний, мережевий, цифровий та безпековий виміри; визначає механізми трансформації соціального капіталу від мобілізаційної солідарності до інституціоналізованої форми сталого розвитку; розглядає соціальний капітал як вхідний ресурс, що через нормативно-інституційні, організаційно-управлінські, комунікативні та кадрові механізми трансформується в управлінські спроможності;

- *удосконалено* теоретико-методичний підхід до інтерпретації та оцінювання соціального капіталу як ресурсу публічного управління, зокрема встановлено, що на відміну від традиційних соціологічних та економічних моделей, запропонований підхід базується на інтеграції інституційного, мережевого та управлінського вимірів та передбачає багаторівневу систему кількісних і якісних індикаторів ефективності управлінських механізмів у воєнному та повоєнному періодах. У межах підходу: соціальний капітал визначено як функціональний елемент механізму публічного управління; оцінювання здійснюється на індивідуальному, громадському та інституційному рівнях; запроваджено систему індикаторів ефективності механізмів активації соціального капіталу; обґрунтовано показники адаптивності та стійкості управлінських рішень. Це дозволяє перевести соціальний капітал із теоретичної категорії у площину вимірюваного управлінського ресурсу; концептуалізацію взаємозв'язку між соціальною згуртованістю, інституційною довірою та управлінською спроможністю територіальних громад, зокрема запропоновано системну модель, у межах якої: соціальна згуртованість визначається як основа горизонтального соціального капіталу; інституційна довіра – як механізм легітимації управлінських рішень; управлінська спроможність – як результат синергії горизонтального і вертикального соціального капіталу; доведено циклічний характер їх взаємодії, що формує інституційну стійкість територіальних громад у процесах відновлення; підходи до оцінювання ефективності публічного управління, зокрема шляхом інтеграції показників соціального капіталу до системи критеріїв результативності управління розширено традиційну систему оцінювання адміністративної ефективності соціально-інституційними характеристиками та запропоновано: включення показників горизонтальної та вертикальної довіри; оцінювання рівня

громадянської участі та мережевої взаємодії; критерії соціальної легітимності управлінських рішень; врахування взаємозв'язку між рівнем соціального капіталу та адаптивністю управління в умовах війни;

– *дістали подальшого розвитку*: теоретичні положення щодо ролі соціального капіталу у системі публічного управління, зокрема уточнено його структуру в умовах війни (зв'язуючий, містковий, інституційний, цифровий компоненти) та функції у воєнному управлінні (мобілізаційна, інтеграційна, стабілізаційна, комунікаційна, легітимаційна, безпекова); доведено трансформацію соціального капіталу з латентного соціального ресурсу у ключовий фактор управлінської мобілізації та інституційної стабілізації; методичні засади інтеграції соціального капіталу у формування публічної політики, зокрема розроблено: матрицю політик розвитку соціального капіталу; алгоритм управлінської активації соціального капіталу на рівні громад; механізм інституціоналізації стихійної солідарності; підхід до стратегічного включення соціального капіталу у програми повоєнного відновлення; теоретичні положення щодо мережевого та партнерського управління, зокрема уточнено зміст мережевого та партнерського управління в умовах воєнної трансформації держави та зростання ролі соціального капіталу, доведено, що мережеве і партнерське управління виступають функціональним доповненням ієрархічної моделі, забезпечуючи підвищення адаптивності, гнучкості та інституційної стійкості системи публічного управління.

3. Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Загальні положення та зміст дисертаційного дослідження відображено в 11 наукових публікаціях, серед яких: 1 стаття у зарубіжному виданні, 4 статті у фахових виданнях України, розділ у колективній монографії; 5 публікацій у матеріалах науково-комунікативних заходів.

4. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам.

Аналіз змісту дисертаційної роботи Мартинова О.В. дозволяє констатувати її самостійний та оригінальний характер, що проявляється у формулюванні мети, об'єкта, предмета дослідження, постановці наукових завдань, визначенні положень наукової новизни, а також у висновках до розділів і загальних висновках роботи.

Анотація дисертації коректно та лаконічно відображає основні положення дослідження, містить відомості про використану методологію, логіку аргументації та ключові ідеї дисертаційної праці. При цьому її зміст повністю узгоджується з текстом дисертації та не містить положень, які були б відсутні в основній роботі.

Матеріал дисертації викладено послідовно та аргументовано. Структурні елементи дослідження логічно взаємопов'язані, а сформульовані висновки та

пропозиції відповідають визначеним меті, предмету та завданням дослідження. Наукові положення, практичні рекомендації та авторські розробки належним чином обґрунтовані та деталізовані дисертантом.

Робота виконана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю, із коректним використанням спеціальної термінології у сфері публічного управління та адміністрування.

Отже, тема дисертаційного дослідження, його мета, об'єкт, предмет, поставлені та вирішені завдання, положення наукової новизни, а також загальні висновки відповідають чинним нормативним вимогам до дисертаційних робіт такого рівня, зокрема Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними наказом МОН України № 759 від 31 травня 2019 року).

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення академічної доброчесності не виявлено.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції:

1. У дисертації ґрунтовно розроблено теоретичний концепт соціального капіталу, однак недостатньо уваги приділено емпіричній верифікації запропонованих моделей та індикаторів на основі конкретних кейсів територіальних громад України в умовах війни.

2. Автором запропоновано інтегровану модель еволюції соціального капіталу, проте потребує додаткового уточнення механізм співвідношення формальних та неформальних інститутів у процесі інституціоналізації соціального капіталу.

3. Запропонована система оцінювання соціального капіталу є науково обґрунтованою, однак у дисертації не повною мірою розкрито питання практичної доступності та збору окремих показників в умовах воєнного часу.

4. Дискусійним є твердження про прямий вплив рівня інституціоналізації соціального капіталу на ефективність публічної влади, оскільки у роботі недостатньо враховано вплив зовнішніх факторів – міжнародної допомоги, безпекової ситуації та економічних ресурсів держави.

5. У дослідженні значна увага приділяється локальному рівню управління, однак менш детально проаналізовано особливості функціонування соціального капіталу на загальнодержавному рівні та у взаємодії центральних органів влади.

Наведені зауваження суттєво не впливають на зміст дисертації, якість висновків та обґрунтованість положень наукової новизни, не знижують її наукової та практичної цінності.

7. Загальний висновок та оцінка дисертації

Вивчення тексту роботи і публікацій автора надають підстави для висновку, що дисертаційна робота Мартинова Олександра Володимировича на тему «Соціальний капітал як ресурс публічного управління в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення» є самостійним, завершеним науковим дослідженням.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, наукової та практичної цінності здобутих результатів дисертація Мартинова Олександра Володимировича відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» та спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам нової редакції Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів» (зі змінами) та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами).

Офіційний опонент:

професорка кафедри
адміністративно-правових дисциплін та публічного управління
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
професор

Наталія СИДОРЕНКО